

**IBORAVIY FE'LLARNING INGLIZ TILIDA VA ULARNING
QO'LLANILISH XUSUSIYATLARI**

Qarshi Davlat Texnika Universiteti

“Xorijiy tillar” o'qituvchisi

Sa'dullayeva Zuhra Murodullayevna

Qarshi Davlat Texnika Universiteti

Talabasi: Haydarov Kamron Jamilbek o'g'li

Annotatsiya

Ushbu maqolada ingliz tilidagi frazoviy glagollarning (phrasal verbs) lingvistik xususiyatlari, ularning tuzilishi, semantik ma'nolari hamda nutqdagi qo'llanilishi tahlil qilinadi. Shuningdek, frazoviy glagollarning ingliz tilini o'rganishdagi ahamiyati va ularni o'zlashtirish usullari haqida fikr yuritiladi. Tadqiqot davomida frazoviy glagollarning turli shakllari misollar asosida yoritilgan.

Аннотация

В данной статье анализируются лингвистические особенности фразовых глаголов (phrasal verbs) в английском языке, их структура, семантические значения и употребление в речи. Также рассматривается значение фразовых глаголов в изучении английского языка и способы их усвоения. В ходе исследования на примерах освещены различные формы фразовых глаголов.

Abstract

This article analyzes the linguistic features of phrasal verbs in English, their structure, semantic meanings, and speech usage. It also discusses the importance of phrasal verbs in learning English and the methods of their acquisition. During the research, various forms of phrasal verbs are highlighted based on examples.

Kalit so'zlar: frazoviy glagol, phrasal verb, ingliz tili, grammatika, semantika, tilshunoslik, nutq, predlog.

Kirish

Bugungi kunda ingliz tili xalqaro muloqot vositasi sifatida dunyo miqyosida keng qo'llanilmoqda. Ingliz tilini mukammal o'rganishda grammatik birliklar, ayniqsa frazoviy glagollar muhim ahamiyat kasb etadi. Ingliz tilidagi frazoviy glagollar kundalik nutqda juda faol ishlatiladi va ular tilning tabiiyligini ta'minlaydi.

Frazoviy glagollar ingliz tilining murakkab, ammo qiziqarli qismlaridan biri hisoblanadi. Ko'plab til o'rganuvchilar uchun ularni tushunish va to'g'ri qo'llash muayyan qiyinchiliklarni tug'diradi. Chunki bunday glagollarning ma'nosi ko'pincha ularni tashkil etuvchi so'zlarning lug'aviy ma'nosidan farq qiladi.

Mazkur maqolaning maqsadi frazoviy glagollarning nazariy asoslarini o‘rganish, ularning turlari va qo‘llanish xususiyatlarini tahlil qilishdan iborat.

Frazoviy glagol tushunchasi

Frazoviy glagol — bu fe‘l va yordamchi element (predlog yoki ravish) birikishidan tashkil topgan grammatik birlikdir. Ingliz tilida bunday birikmalar yangi semantik ma‘no hosil qiladi.

Masalan:

- **get up** — turmoq
- **look after** — g‘amxo‘rlik qilmoq
- **give up** — voz kechmoq
- **turn on** — yoqmoq

Bu misollardan ko‘rinadiki, asosiy fe‘lning ma‘nosi yordamchi qism bilan birikganda o‘zgaradi.

Tilshunoslarning fikricha, frazoviy glagollar ingliz tilining eng muhim xususiyatlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, og‘zaki nutqda ular oddiy fe‘llarga qaraganda ko‘proq ishlatiladi.

Masalan:

- continue → go on
- tolerate → put up with
- discover → find out

Bu esa ingliz tilining uslubiy boyligini oshiradi.

Frazoviy glagollarning tuzilishi

Frazoviy glagollar asosan uch turga bo‘linadi:

1. Fe‘l + ravish

Bunday frazoviy glagollar eng keng tarqalgan hisoblanadi.

Misollar:

- stand up — o‘rnidan turmoq
- sit down — o‘tirmoq
- wake up — uyg‘onmoq

Bu birliklarda ravish fe‘lning asosiy ma‘nosini o‘zgartirib yuboradi.

2. Fe‘l + predlog

Bu turdagi frazoviy glagollarda predlog asosiy rol o‘ynaydi.

Misollar:

- look for — qidirmoq
- care about — qayg‘urmoq
- depend on — bog‘liq bo‘lmoq

3. Fe‘l + ravish + predlog

Murakkab frazoviy glagollar ushbu guruhga kiradi.

Misollar:

- look forward to — intiqlik bilan kutmoq
- put up with — chidamoq
- get away with — jazodan qutulib qolmoq

Frazoviy glagollarning semantik xususiyatlari

Frazoviy glagollarning asosiy xususiyati — ularning idiomatik ma'noga ega bo'lishidir. Ya'ni, umumiy ma'no tarkibiy qismlar ma'nosidan kelib chiqmaydi.

Masalan:

- give up — taslim bo'lmoq
- break down — buzilib qolmoq
- take off — yechmoq yoki havoga ko'tarilmoq

Bir frazoviy glagol bir nechta ma'noda ishlatilishi ham mumkin.

Masalan:

Take off

1. Kiyimni yechmoq
2. Samolyotning uchib ketishi
3. Mashhur bo'lib ketmoq

Shuning uchun frazoviy glagollarni kontekst orqali o'rganish muhimdir.

Frazoviy glagollarning qo'llanilishi

Ingliz tilida frazoviy glagollar asosan:

- kundalik suhbatlarda;
- badiiy adabiyotlarda;
- filmlarda;
- ommaviy axborot vositalarida keng qo'llaniladi.

Masalan:

- She gave up smoking.
- I am looking for my keys.
- They turned on the lights.

Rasmiy uslubda esa ba'zan lotin yoki fransuz tilidan kirib kelgan sinonim fe'llar ishlatiladi.

Misol:

- put off → postpone
- find out → discover
- go on → continue

Ammo zamonaviy ingliz tilida hatto rasmiy nutqda ham frazoviy glagollarning qo'llanish darajasi ortib bormoqda.

Frazoviy glagollarni o‘rganish usullari

Til o‘rganuvchilar uchun frazoviy glagollarni yodlash murakkab bo‘lishi mumkin. Shu sababli quyidagi usullar tavsiya etiladi:

1. Kontekst orqali o‘rganish

So‘zlarni alohida emas, gap ichida yodlash samaraliroq hisoblanadi.

Masalan:

- I get up at 7 o’clock every day.

2. Guruhlarga ajratish

Bir xil predlog yoki ravish bilan keladigan frazoviy glagollarni birgalikda o‘rganish foydali.

Masalan:

- get up
- wake up
- stand up

3. Kundalik mashq qilish

Yangi o‘rganilgan frazoviy glagollarni yozma va og‘zaki nutqda ishlatish kerak.

4. Audio va video materiallardan foydalanish

Filmlar, podkastlar va videolar orqali tabiiy nutqni eshitish frazoviy glagollarni yaxshiroq tushunishga yordam beradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, frazoviy glagollar ingliz tilining muhim grammatik va leksik birliklaridan biridir. Ular nutqning tabiiy va ravon bo‘lishini ta‘minlaydi. Frazoviy glagollarni o‘rganish til egallash jarayonining muhim bosqichlaridan biri hisoblanadi.

Shuningdek, frazoviy glagollarni samarali o‘zlashtirish uchun ularni kontekstda o‘rganish, muntazam mashq qilish va amaliy qo‘llash muhim ahamiyatga ega. Ingliz tilida erkin muloqot qilish uchun frazoviy glagollarni chuqur o‘rganish zarurdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Murphy R. *English Grammar in Use*. Cambridge University Press, 2019.
2. McCarthy M., O’Dell F. *English Phrasal Verbs in Use*. Cambridge University Press, 2017.
3. Swan M. *Practical English Usage*. Oxford University Press, 2016.
4. Azar B. *Understanding and Using English Grammar*. Pearson Education, 2015.
5. Quirk R. *A Comprehensive Grammar of the English Language*. Longman, 2010.
6. Greenbaum S. *The Oxford English Grammar*. Oxford University Press, 2005.
7. Thomson A. J., Martinet A. V. *A Practical English Grammar*. Oxford University Press, 1986.
8. Yule G. *The Study of Language*. Cambridge University Press, 2020.

9. Carter R., McCarthy M. *Cambridge Grammar of English*. Cambridge University Press, 2006.
10. Eastwood J. *Oxford Guide to English Grammar*. Oxford University Press, 1994.
11. Crystal D. *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge University Press, 2019.
12. Palmer F. R. *Grammar*. Penguin Books, 1984.
13. Huddleston R., Pullum G. *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge University Press, 2002.
14. Side R., Wellman G. *Grammar and Vocabulary for Cambridge Advanced and Proficiency*. Longman, 2002.
15. Alexander L. G. *Longman English Grammar*. Longman Publishing, 1996.
16. Dixon R. M. W. *A Semantic Approach to English Grammar*. Oxford University Press, 2005.